РОЛЬ І ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УТКІНА М.С. - д-р юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

https://orcid.org/0000-0002-3801-3742
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.36

В контексті реформаційних процесів, які мають місце в Україні, воєнного стану та необхідності приведення нормативно-правової бази у відповідність до міжнародних стандартів та європейських вимог, актуалізується питання функціонування фінансових організацій. Зокрема, особливу увагу слід звертати на міжнародні фінансові організації як стратегічних партнерів у забезпеченні фінансової стабільності, розвитку інституційної спроможності держави та модернізації фінансового сектору. Автор у статті досліджує й аналізує питання ролі міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності із урахуванням трансформаційних процесів в Україні. Зокрема, увага була акцентована на діяльності наступних міжнародних суб'єктів: Міжнародному валютному фонді, Світовому банку, Банку міжнародних розрахунків, Європейському банку реконструкції та розвитку, Міжнародній групі з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ, FATF) й ін. Автором було наголошено на тому, що діяльність зазначених вище міжнародних організацій як суб'єктів фінансової діяльності слід розглядати також й через призму впливу на нормативне регулювання, антикризове управління та забезпечення прозорості фінансових потоків. Їх діяльність сприяє фінансовій стабільності, економічному розвитку та боротьбі з корупцією і відмиванням грошей, що робить їх ключовими гравцями у глобальній фінансовій системі. Таким чином, міжнародні фінансові організації слід визначити як ключових суб'єктів глобальної фінансової системи, які здійснюють багатовекторну діяльність – від кредитування та інвестицій до формування міжнародних стандартів і забезпечення фінансової безпеки. Аналізуючи їх діяльність для України, то роль міжнародних фінансових організацій набуває особливої ваги в умовах реформування економіки, воєнного стану та євроінтеграції. У статті автором було розкрито механізми, через які міжнародні інституції впливають на фінансову політику, прозорість фінансових потоків та економічну стабільність країн. Обґрунтовано необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів фінансового регулювання.

Ключові слова: міжнародні організації, міжнародні фінансові організації, фінансова діяльність, суб'єкти фінансової діяльності.

Постановка проблеми

Сучасні глобальні виклики, зокрема економічна нестабільність, воєнні конфлікти, кліматичні ризики та геополітична турбулентність зумовлюють потребу у надійних та ефективних фінансових партнерах, здатних забезпечити не лише ресурсну підтримку, а й інституційну стабільність. В умовах реформування фінансового сектору, інтеграції України до європейського правового поля та одночасного функціонування в умовах воєнного стану, особливого значення набуває діяльність міжнародних фінансових організацій. Міжнародні фінансові організації зазвичай розглядаються як стратегічні партнери у забезпеченні фінансової стабільності, розвитку інституційної спроможності держави та модернізації фі-

нансового сектору. Зокрема, доволі часто їх розглядають як джерело надання фінансової, технічної та аналітичної допомоги країнам на шляху до здійснення соціально-економічних трансформації [1, с. 101]. У свою чергу, інтеграція до європейського правового простору потребує перегляду та оновлення нормативно-правової бази у сфері фінансів відповідно до міжнародних стандартів. У цьому контексті роль міжнародних фінансових організацій не обмежується виключно фінансовою підтримкою, а охоплює вплив на нормативне регулювання, антикризове управління та забезпечення прозорості фінансових потоків.

Метою статті є комплексний аналіз діяльності міжнародних фінансових організацій, враховуючи їх роль і значення як суб'єктів фінансової діяльності в умовах трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу

У періоди економічної нестабільності, зокрема під час воєнних конфліктів, глобальних криз чи внутрішніх реформ міжнародні фінансові організації надають критично необхідну фінансову допомогу країнам. Також вони виступають стратегічними партнерами у впровадженні структурних реформ, модернізації державного управління та розбудові інституційної спроможності. Досліджуючи питання ролі і діяльності міжнародних фінансових організацій як суб'єктів фінансової діяльності, слід спочатку звернутись до визначення категорії «міжнародні фінансові організації».

Бредлоу [2] під «міжнародними фінансовими організаціями» або ж «міжнародними фінансовими інституціями» пропонує розуміти організації, які створюються державами з громадською метою; їхні повноваження та повноваження базуються на міжнародній угоді, стороною якої є всі їхні держави-члени. Як суб'єкти міжнародного права, їхні права та обов'язки випливають із застосовних принципів міжнародного публічного права. Таким чином, дане визначення акцентує увагу на міждержавному характері утворення, юридичній основі (міжнародній угоді) й публічно-правовому статусі.

В. Миргород-Карпова [3] наголосила на тому, що відіграють важливу роль у залученні фінансових ресурсів для стабілізації економічної, фінансової та соціальної ситуації в країні. У даній роботі акцент було зроблено на практичному значенні міжнародних фінансових організацій для держав, особливо тих, що перебувають у кризі або на етапі реформ.

У працях Л. Лазебник [4] «міжнародні фінансові організації» визначені як міжурядові установи, створені на основі міжнародних угод, які регулюють міжнародні фінансові відносини та сприяють економічному розвитку через надання фінансової підтримки та консультацій. Слід констатувати, що дане визначення гармонійно поєднує правовий статус і функціональне призначення організацій.

Законодавець закріпив визначення категорії «міжнародні фінансові організації» у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Відповідно до статті 19 зазначеного нормативно-правового акту міжнародною фінансовою організацією є міжнародна організація, яка згідно із своїми установчими документами та/або відповідно до міжнародного договору України здійснює емісію облігацій на території України [5]. Дане визначення є практично орієнтованим і має на меті регулювання конкретного аспекту діяльності міжнародних фінансових організацій в межах національного правового поля.

З урахуванням зазначеного вище, згідно з усталеною міжнародною практикою, до міжнародних фінансових організацій належать інституції, створені на основі міждержавних угод, що здійснюють свою діяльність у сфері фінансів і мають статус суб'єктів міжнародного публічного права. Вони виконують функції з мобілізації та перерозподілу фінансових ресурсів, регулювання транснаціональних фінансових потоків та нагляду за стабільністю фінансових систем.

У розумінні національного фінансового права, міжнародні фінансові організації можуть кваліфікуватися як особливі суб'єкти

фінансової діяльності, що діють на межі національної та міжнародної юрисдикції, формуючи зовнішнє середовище для прийняття рішень у сфері бюджетної, податкової, банківської та валютної політики.

Аналізуючи міжнародні фінансові організації як суб'єктів фінансової діяльності, слід виокремити провідні, що відіграють визначну роль. Зокрема: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків, Європейський банк реконструкції та розвитку й Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є спеціалізованою установою ООН із дуже широкою автономією [6]. Діяльність МВФ ґрунтується на трьох ключових функціях:

– моніторинг валютної політики країнчленів;

– проведення кредитно-фінансових операцій;

– надання технічної підтримки [7, с. 149].

Таким чином, діяльність МВФ слід розглядати через призму забезпечення стабільності міжнародної валютної системи; надання кредитів країнам із дефіцитом платіжного балансу й проведення моніторингу економічної політики держав.

З урахуванням зазначеного вище, МВФ є активним суб'єктом глобальної фінансової системи, що впливає на формування фінансової стратегії держав, їхню бюджетну дисципліну та інтеграцію у світовий економічний простір. Зокрема, МВФ виконує функцію фінансового посередника, акумулюючи ресурси держав-членів і надаючи їх у вигляді кредитів країнам, які зазнають платіжного дисбалансу; впливає на фінансову політику держав, встановлюючи вимоги до реформ в обмін на фінансову допомогу, що є формою умовного фінансування; забезпечує технічну та консультативну підтримку у сфері державних фінансів, банківської системи, податкової політики та бюджетного планування й виконує аналітичну та наглядову роль, оцінюючи економічну ситуацію в країнах-членах і формуючи рекомендації щодо фінансової та економічної політики.

Наступною міжнародною фінансовою організацією, яку слід розглянути як суб'єкта фінансової діяльності – Світовий банк. Зокрема, він фінансує довгострокові проєкти розвитку, зокрема у сферах інфраструктури, енергетики, охорони здоров'я та освіти. Його діяльність включає надання технічної допомоги, аналіз політик та супровід реформ, орієнтованих на стале зростання та зменшення бідності. В контексті функціонування та діяльності Світового банку, увагу слід також зосередити на відмінності Світового банку та Групи Світового банку. Оскільки до структури першого входять лише 2 інституції, а Група Світового банку інституційно складається із 3 [8, с. 17]. Світовий банк як суб'єкт фінансової діяльності виступає одним із ключових інституційних елементів міжнародної фінансової системи, головною метою якого є підтримка довгострокового економічного розвитку, особливо в країнах з низьким і середнім рівнем доходу.

Банк міжнародних розрахунків як суб'єкт фінансової діяльності виконує роль «банку центральних банків», сприяючи координації монетарної політики, розвитку платіжних систем та обміну досвідом між національними регуляторами. Він незмінно залишається центральною банківською установою на світовій арені. Одна з основних цілей міжнарод- ної діяльності Банку полягає в зміцненні міжнародної фінансової стабіль- ності [9, с. 133].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) підтримує проєкти, спрямовані на розвиток приватного сектору, реформування державних підприємств та впровадження принципів відкритої ринкової економіки. В Україні ЄБРР активно інвестує в енергетику, транспорт та муніципальну інфраструктуру. За К. Муніама [10, с. 230-231] ЄБРР створено задля підтримки процесу становлення та розвитку приватних ініціатив і підприємництва в країнах Центральнохї та Східної Європи, які ухвалюють й реалізують основні засади багатопартійної демократії, плюралізму та ринкової економіки. Таким чином, ЄБРР слід розглядати в контексті сприяння рин-

ковим реформам, економічній модернізації та сталому розвитку.

Слід наголосити на тому, що одним із ключових аспектів діяльності міжнародних фінансових організацій є фінансовий моніторинг та запобігання так званим фінансовим злочинам, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як наслідок – забезпечує фінансову безпеку і стабільність. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей є одним із міжурядових органів, діяльність якого безпосередньо спрямована на досягнення зазначених вище цілей, оскільки вона створює міжнародні стандарти та контролює їх дотримання. Зокрема, організації сприяють підвищенню прозорості фінансових потоків через обмін інформацією між банками та урядами.

Так, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей встановлює міжнародні стандарти щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванням тероризму. У свою чергу, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк беруть участь у впровадженні національних стратегій фінансового моніторингу, надаючи експертну підтримку у розробці відповідних законодавчих та інституційних змін.

В умовах воєнного стану Україна активізувала співпрацю з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та Еґмонтською групою з метою недопущення використання фінансової системи для нелегальної діяльності, що також є елементом виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами.

Таким чином, з урахуванням зазначеного вище, міжнародні фінансові організації як суб'єкти фінансової діяльності виконують ряд важливих функцій:

– надають фінансову підтримку країнам у кризових ситуаціях;

– контролюють виконання макроекономічних реформ;

– сприяють розвитку фінансових ринків, що позитивно впливає на економічне зростання.

Міжнародні фінансові організації необхідно розглядати не лише як донорів, а й партнерів у впровадженні реформ, оскільки їх участь забезпечує:

– фінансову підтримку в умовах дефіциту бюджету;

– моніторинг виконання реформ;

– розвиток фінансових ринків і банківського сектору;

– стимулювання інвестиційної привабливості через гарантії прозорості та ефективності політик.

Міжнародні фінансові організації надають життєво важливі фінансові ресурси, технічну експертизу та консультації з питань полі-тики, які відіграють важливу роль у вирішенні економічних проблем і сприянні стабільності [10, с. 24].

Міжнародні фінансові організації відіграють важливу роль у світовій економіці, виконуючи функції регуляторів, кредиторів і координаторів фінансових потоків. Їх діяльність сприяє фінансовій стабільності, економічному розвитку та боротьбі з корупцією і відмиванням грошей, що робить їх ключовими гравцями у глобальній фінансовій системі. Міжнародні фінансові організації є ключовими суб'єктами глобальної фінансової системи, які здійснюють багатовекторну діяльність – від кредитування та інвестицій до формування міжнародних стандартів і забезпечення фінансової безпеки. У випадку України, їх роль набуває особливої ваги в умовах реформування економіки, воєнного стану та євроінтеграції. Адаптація національного фінансового законодавства до стандартів міжнародних фінансових організацій – це не лише вимога часу, але й запорука стабільності, прозорості та ефективності державної фінансової політики.

Література

1. Сіденко С., Кульбіда М. Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн. *Міжнародна економічна політика*. 2020. № 1-2 (32-33). С. 100-136.

2. Bradlow, Daniel D. The Law of International Financial Institutions, 1, Elements of International Law (2023;

online edn, Oxford Academic), https://doi.org/10.1093/law/9780192862822.001.0001

3. Миргород-Карпова В. Міжнародні фінансові організації як суб'єкти фінансової системи України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 2 (14). С. 53-58.

4. Лазебник Л. Міжнародне фінансове право: навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 312 с.

5. Про ринки капіталу та організовані товарні: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text

6. Брухнов Д., Корнієнко В. Міжнародний валютний фонд. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29828/Брухнов.pdf?sequence=1&isAllowed=y

7. Шинкар В., Яцко Л., Яцко Г. Міжнародний валютний фонд та його вплив на глобальну макроекономічну політику. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Випуск 6, частина 3. С. 148-151.

8. Кульбіда М.В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. *Світова економіка та міжнародні відносини. Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 16-22.

9. Кудас І. Б. Сучасні актори міжнародної банківської системи *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права*: зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова (м. Харків, 21 листоп. 2016 р.). Харків, 2016. Ч. 1. С. 125–139.

10. Луців Р., Кузьменко О., Яценко О. Роль міжнародних фінансових інституцій в стабілізації національної економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Випуск 3 (12). С. 19-25. https://doi.org/10.32782/dees.12-4

SUMMARY

In the context of the reform processes taking place in Ukraine, martial law and the need to bring the regulatory framework into line with international standards and European requirements, the issue of the functioning of financial organisations is becoming more relevant. In particular, special attention should be paid to international financial organisations as strategic partners in ensuring financial stability, developing the institutional capacity of the state and modernising the financial sector. In the article, the author investigates and analyses the role of international financial organisations as entities of financial activity, considering the transformation processes in Ukraine. In particular, attention was focused on the activities of the following international entities: the International Monetary Fund, the World Bank, the Bank for International Settlements, the European Bank for Reconstruction and Development, the International Group on Combating Money Laundering (FATF), etc. The author emphasised that the activities of the above-mentioned international organisations as entities of financial activity should also be considered through the prism of their influence on regulatory regulation, anti-crisis management and ensuring the transparency of financial flows. Their activities contribute to financial stability, economic development and the fight against corruption and money laundering, which makes them key players in the global financial system. Thus, international financial organisations should be defined as key entities of the global financial system that carry out multi-vector activities - from lending and investments to the formation of international standards and ensuring financial security. Analysing their activities for Ukraine, the role of international financial organisations acquires particular importance in the context of economic reform, martial law and European integration. In the article, the author revealed the mechanisms through which international institutions influence financial policy, transparency of financial flows and economic stability of countries. The need to adapt national legislation to international standards of financial regulation is substantiated.

Keywords: international organisations, international financial organisations, financial activity, financial entities.